

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פוזמניץ שליט"א
(רעוא דרעוין)
פרשת וירא תשפ"ד
ביהמ"ד באר ישראל

סדקי נוזטי וערבי

ג' זמני האדם ♦ ג' מיני אנשים ♦ במדבר ביבשה ובים ♦ תורה משולשת, בכתב בעל פה ותורתו של משיח

ה' יתברך ולהשליך עליו יהבו. ולבסוף אמר 'ואקחה פת לחם' - כנגד הספן שיש ללמדו תורה הנמשלת ללחם, ככתוב (משלי ט ה) "לכו ללחמו בלחמך".

כפטיש יפוצץ סלע

אלו הם דברי החתם סופר על פי דרכו, אולם כאמור רוב המפרשים נקטו כי היו אלו בעל מאפיה, רב חובל וערבי. ולפיכך ביארו באופנים אחרים. ואנו כדרכנו נבקש בסייעתא דשמיא למצוא את המהלך אשר יסייע לנו בדרך עבודתנו לה' יתברך, וממנו נוכל לקחת מוסר בפרטים הנוגעים אלינו.

דלתי לאורח אפתח - לראוי ולשאינו ראוי

ראשית נביא בזה מה שכתב בספה"ק "שפתי צדיק", כי שלושת המלאכים נשלחו אל אברהם אבינו בדמויות אלו, כדי ללמד עד כמה גדלו התלהבותו וחשקו בעבודת ה' ובפרט במצות הכנסת אורחים. כי הנה על כל אחד מהם היה ניתן לתת טעם מפני מה אין צורך להאכילו כלל. שהרי האופה, העוסק כל ימיו באפיית לחם, ודאי לא יחסר כל טוב, ואילו אברהם אבינו אינו חש לזה ומצוה להכין עוגות בעבורו, כדי שלא יצטרך לאכול מן המוכן לו בתרמילו, ויוכל לשמור את צידתו בעבור הדרך הממתנה לו. בדומה לזה, גם מנהיג הספינה ודאי יש לו מיני מאכל המוכנים לו לדרכו הרחוקה, וגם אותו מאכיל אברהם אבינו. ואילו השלישי הנראה כערבי המשתחוה לאבק שברגליו, ודאי היתה סברא גדולה לומר שאין הוא ראוי למעשי חסד, כי מי יוכל לסבול מעשה שטות שכזה, והרי אמרו חז"ל (ברכות ג.) כי מי שאין בו דעת אסור לרחם עליו, ועם כל זאת גם אותו האכיל אברהם אבינו, ולימדו לדעת את ה'.

כלי חשבונות!

מסופר על אודות הרה"ק רבי לייב שרה"ס זיע"א, אשר פעם אחת הלך למסעיו אל העיר למברג - לבוב, ופנה אל בית עשיר אחד ממכריו. אולם בעל הבית לא היה בביתו, רק אחד מן המשרתים פתח את הדלת, והוא שלא הכירו שאלו לרצונו. ביקש רבי לייב מאיתו כי יכין בעבורו חדר לאכסניה, אך הלה הלך ושאל את הממונה עליו ואמר לו כי עומד יהודי בחוץ ומבקש חדר מיוחד. סירב הממונה לבקשה זו, ורבי לייב הלך לו למקום אחר.

בינתיים יצא הקול בעיר כי הצדיק המפורסם רבי לייב שרה"ס הגיע לשכון בה, ונאספו הכל להגיש פדיונות ולבקש ברכות על כל הנצרך. ומתוך כך נשמע הדבר לבעל הבית הנ"ל, כי הגיע רבי לייב לביתו ולא נתקבל בכל הכבוד הראוי.

הוא אופה המוכר כיכרות לחם, 'נוזטי' הוא ספן - קברניט הספינה, ואילו ערבי - ישמעאלי הוא. ועוד הוסיפו שם: "אמר, אם רואה אני ששכינה ממתנת עליהם אני יודע שהן בני אדם גדולים, ואם אני רואה אותן חולקים כבוד אלו לאלו אני יודע שהן בני אדם מהוגנים. וכיון שראה אותן חולקין כבוד אלו לאלו ידע שהן בני אדם מהוגנים".

אופן לימוד האמונה לכל אחד כפי דרגתו

אמנם באמת יש לנו להבין, מה טעם נדמו המלאכים דווקא לדמויות אלו, וגראו כאופה, ספן וערבי. ויש לציין בזה את דברי רבינו החתם סופר זיע"א ('תורת משה' בראשית פרשת וירא), המפרש את דברי המדרש באופן שונה במקצת, ומפרש כי נראו אחד כגנב, אחד כערבי והשלישי ספן. והביא על זה את דברי הגמרא בסוף מסכת קידושין (פב.), כי הספנים - רובם חסידים, וכפי שפירש רש"י שם, שמפליגים הם למקום הסכנה ותמיד הם ברעדה, ורואים על הים גבורת ה', ונמצאו רוב ימיהם בתשובה. לעומתם הגנבים ודאי אינם בוטחים בה', כי אם יהיה בטחון ה' בלבבם לא היו מבקשים פרנסתם באופן האסור, אולם מאמינים הם במציאות ה' (ראה בהוספת העין יעקב ברכות טג.). ולעומתם הערבי כופר הכל, ומשתחוה לעפר רגליו, ואינו מאמין בה' כלל. והנה, אצל אברהם אבינו היתה תכלית מצות הכנסת אורחים - להכניסן תחת כנפי השכינה (ראה סוטה י.). ואם כן, הספן לא נצרך כלל ללמדו על אמונת ה', אלא לברר לו את עניני התורה ויחוד המעשה. אולם לגנב, אף שגם הוא לא נזקק להוכחה על מציאות ה', מכל מקום הוצרך ללמדו את מידת הבטחון בה' ולחזקו באמונה. ואילו הערבי הוצרך שילמדוהו הכל מן היסוד, עצם מציאות ה' ואפסות העבודה זרה.

מענה מבאר רבינו את דברי אברהם אבינו אל המלאכים כמין חומר. כי כך אמר אברהם (בראשית יח ג-ה): "ויאמר א-דני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבר מעל עבדך: יסח נא מעט מים ורחצו רגליכם והשענו תחת העץ: ואקחה פת לחם וסעדו לבכם אחר תעברו וגו'". ראשית כל פנה אברהם אל הגדול שבהם - הוא הנראה כספן, וביקש מאתו 'אל נא תעבור מעל עבדך' - כלומר, גם כאשר ידבר דברי אמונה פשוטים כי ה' הוא האלקים - אשר עלול זה הדבר להיות לו לספן למשאווי מחמת פשיטות הדברים בעיניו - ביקש מאתו אברהם כי יניחנו ללמד אמונה לשנים אחרים אשר עמו. ואחר כך אמר 'וקח נא מעט מים ורחצו רגליכם' - אלו דבריו לערבי, שיש לו לרחוץ עצמו מעבודה זרה. ואחר כך אמר 'והשענו תחת העץ' - כנגד מידת הבטחון הנצרכת לגנב, כי באמת יש לו להישען על

א. סדקי נוזטי וערבי - שלושת בחינות המלאכים

גדולה הכנסת אורחים

אברהם אבינו, עמוד החסד היה בעולם. בכל עת ובכל שעה ביקש לעשות חסד, ולא היה צער גדול כצערו בעת שלא באו אורחים בצל קורתו. ביום השלישי למיתו, בעת תוקף צער המילה, הוציא הקדוש ברוך הוא חמה מגרתיקה כדי שלא יטרידוהו עובדי דרכים, אך כאשר ראה בצערו של אברהם, שלח אליו שלושה מלאכי מרום כדי שיבואו ויתארחו בביתו.

בשעה שרץ אברהם אבינו לקראת האורחים, עדיין לא נודע לו כי מלאכים המה, וסבור היה כי ערביים הם. על כן הגיש להם מים לרחוץ רגליהם, בידוע כי נוהגים הערביים להשתחוות לאבק רגליהם ולעשותו עבודה זרה, ולא אבה להכניס לביתו מאומה מן החרם.

שליחות המלאכים להפיג צערו של אברהם

ואמרו חז"ל (בראשית רבה מח ט), כי היה אברהם אבינו יושב ומצטער, כי אמר, "עד שלא מלתי היו העוברים והשבים באים אצלי, ועכשיו שמלתי, כיצד אקיים מצות הכנסת אורחים?". על כך השיבו הקדוש ברוך הוא: "עד שלא מלתי היו בני אדם ערלים באים, עכשיו אני ובני פמליא שלי נגלים עליך".

ועוד דרשו שם כי אותם שלושה אנשים הניצבים עליו מלאכים היו, כי בתחילה כשנגלה ה' עליו נאמר (בראשית יח א) "ויבא אליהם", ולאחר מכן (פסוק ב) נאמר "וישאו עיניהם ויראו והנה שלשה אנשים נצבים עליו". וכפי שהראשון מדבר בשכינה, כך השני מדבר במלאכים. ואמרו שם: "אמר רבי חנינא, שמות חדשים עלו מבבל, ריש לקיש אמר אף שמות מלאכים, מיכאל רפאל וגבריאל". כלומר, כשם שבעליית ישראל לארץ בבנין בית שני הביאו עימם שמות לחודשים מבבל, 'ניסן אייר סיון' וכו', כך גם שמות המלאכים נתחדשו בבבל, כי קודם שעלו ישראל מבבל לא נקראו המלאכים בשמות, ועל כן נקראו כאן 'אנשים' סתם, אך לאחר מכן נקראו בדברי הנביאים והכתובים בשמם.

הדמויות שלבשו המלאכים בירידתם לארץ

עתה מפרשים חז"ל מה דמות לבשו המלאכים בירידתם לארץ, וז"ל: "אמר רבי לוי, אחד נדמה לו בדמות סדקי, ואחד נדמה לו בדמות נוזטי, ואחד בדמות ערבי". וביארו מפרשי המדרש, כי 'סדקי'

צדיקים רשעים ובינונים

אלו הם דברי המהר"ל, ועליהם מוסיף ה'תכלת מרדכי את דברי הגמרא שכבר הבאנו שציין לה'חתם סופר', על הספנים רובם חסידים, וכן מה שאמרו חז"ל (בראשית רבה פד, טז, הובא ברש"י בראשית לז כה) לענין מכירת יוסף הצדיק כי דרכם של ישמעאלים לשאת עינם עורות ונפט ועטרן שריחם רע, וזהו רמז לרשעים שריח מעשיהם הרעים הולך עימם. ואילו אופה הלחם רומז לבינונים, כי אפיית הלחם נעשית בכח האש והמים יחד כאשר האש רחוקה מן המים הנתונים בפת, וכך גם הבינונים סוחרים עם הגוים והרשעים אך נזהרים להתרחק מהם שלא ללמוד ממעשיהם. הרי כאן רמז לצדיקים רשעים ובינונים. וכיון שנהגו כבוד זה בזה והיה שלום ביניהם, הרי שיחוד היו אנשים מהוגנים, וזו היתה עבודתו של אברהם אבינו שאיחה וחיבר כל העולם כפי הצורך, ודווקא בזמן שבאו לאכול כמו שאמרו חז"ל (בבא בתרא ט) שאין בודקים בציציות האיש כאשר הוא מבקש מזונות.

את שלושתם בחן אברהם אבינו לראות אם נוהגים כבוד זה בזה, והניח לפניהם שלוש לשונות בחרדל. ומביא בשם רבינו הגר"א זיע"א (מובא בספר 'פני אריה' פרשת וירא), כי 'בחרדל' הוא אותיות 'בחר דל', וכן 'חדל רב', וגם 'חדל לב'. החסיד הוא 'חדל לב' - היינו ירא שמים, והבינוני 'חדל רב', אינו מתחבר עם הגוי ללמוד ממעשיו, ואילו הרשע אף אם לא זכה לכל זה, לכל הפחות יקיים בנפשו 'בחר דל', כי גם אם אינו מקיים את כל תר"ג מצוות, יוכל לקיים מצות חסד ולבחור לו דל שיגמול עמו חסד.

**אין זו רבותא לקבל את המלאכים
בבית - סיים רבי לייב את דברי מוסר
- אלא דווקא את האנשים הפשוטים יש
לארח בכבוד, וזו היא המעלה האמיתית!**

נהג מבואר, כי דווקא בשעה שגוברת מידת הדין על ישראל מחמת רשעים המצויים ביניהם, יוכל אדם להגביר החסד על הדין על ידי שיבחר לו אדם דל לעשות עמו חסד ולארחו בביתו.

שלושת עמודי העולם

ביאור אחר על דרך הרמז, מביא גאב"ד ירושלים, מרן הגאון רבי יצחק יעקב וייס בעל ה'מנחת יצחק' זצ"ל. על הפסוק (בראשית יח ו) 'לושי וְעֹשֵׂי עֲגוֹת' איתא (מגלה עמוקות פרשת וישלח; של"ה מסכת סוכה פרק נר מצווה אות מ"ד; והמנחת"י מביא זאת בשם ספר הישר לרבינו תם, ואינו לפנינו) כי 'עגות' ראשי תיבות 'תורה עבודה וגמילות חסדים'. ובזוהר הקדוש (מדרש הנעלם פרשת וירא, ח"א צח), אמרו כי שלושת האנשים שראה אברהם ניצבים עליו, אלו אברהם יצחק ויעקב. ויש לתמוה, וכי ראה אברהם אבינו את עצמו ואת בנו ואת בן בנו? אלא ודאי, כלפי מידותיהם הדברים אמורים, שלושת עמודי העולם שהחזיקו אבותינו הקדושים. כי על שלושה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים (אבות פרק א משנה ג), אברהם אבינו כולו חסד, יצחק אבינו מסר נפשו להיות קרבן על גבי המזבח והגיע לתכלית העבודה, ויעקב אבינו איש תם יושב אהלים, עמוד התורה בעולם, אמת ותפארת.

כל אחד מן האבות הקדושים היו כלול משלושת העמודים, אולם כל אחד היתה לו עבודתו המיוחדת לו. כי הרי אברהם אבינו למד את כל התורה, ככתוב (בראשית כו ה) 'עֶקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקוֹל יְיָ שֹׁמֵר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקוֹתַי וְתוֹרוֹתַי', וגם יצחק אבינו למד את כל התורה בוודאי, אלא שכל אחד מן האבות חידש בתורה על פי מידתו הקדושה.

מיד רץ האיש אל מקום האכסניה, והתחנן על נפשו כי ימחל לו הרבי ויבוא עמו לביתו, שם יכבדו בכל מידה נכונה.

השיב לו רבי לייב: "שמע נא ידידי, הנה רבותינו ז"ל מרבים לתאר את מידת חסדו של אברהם אבינו, ויש להבין, הרי לכאורה גם אצל לוט מצינו שהכניס אורחים במסירות נפש, שהרי העיר סדום מקום סכנה היתה לגומלי חסדים, עד שאפילו עיט לא עבר בה (ראה איוב כח ז: סנהדרין קט). וכבר איבד לוט את בתו בשל חסד שעשתה עם עני אחד, אולם שם דווקא נאמר כי הצורך לוט להפציר במלאכים מאוד עד שנכנסו לביתו, ואילו אברהם אבינו לא הצורך כלל להפציר בהם, ומיד באו לאהלו, ומה פשר הדבר?

אלא, ביאור הדבר כך. אצל אברהם אבינו לא ידע כי מלאכים לפניו, אלא באו אליו 'ערבי סדקי ונווטי'. אך אצל לוט נאמר (בראשית יט א) 'וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדָמָה בְּעֶרְבִי - בדמות מלאכים נראו אליו. אין זו רבותא לקבל את המלאכים בבית" - סיים רבי לייב את דברי מוסר - "אלא דווקא את האנשים הפשוטים יש לארח בכבוד, וזו היא המעלה האמיתית!"

זו היא מידתו של אברהם אבינו, עשיית חסד ללא שום חשבונות.

שלוש תקופות בחיי האדם

עוד מבאר ה'שפתי צדיק', כי שלושת דמויות המלאכים מרמזות על שלוש עתים בחיי האדם ובעבודתו. בתחילת הכניסה אל דרכי העבודה, אין האדם זוכה מיד לראות בטוב ה', והעולם נראה לו כלילה חשוך, כי אין עבודתו מביאה לידי 'אור חוזר'. זהו 'ערב' - לשון 'ערב' ולילה. 'סדקי' מפרש ה'זית רענן' כי סוחר סדקית הוא, תגר הנושא ונותן בעמלו, וזהו רמז לימי העמידה בהם טורח האדם אחר מזונו ופרנסת אנשי ביתו. ואילו 'נווטי' הוא ספן - לשון 'סוף', רמז לאחרית ימי האדם. וכפי שדרשו בזוהר הקדוש (ח"ב דף קצט.) את מעשה יונה הנביא שנסע בספינה כאשר מיאן ללכת לנינוה כדבר ה', וסער הים בגללו, עד שאמרו לו המלחים (יונה א ו) 'מה לך נָגַדְם קוֹם קָרָא אֶל אֱלֹקֶיךָ', ופירשו שם כי זהו רמז לנשמה הקוראת אל הגוף לשוב בתשובה אל ה'.

בזה נרמז, כי זכה אברהם אבינו להשלים עבודתו במלאכת הקודש בכל שלושת הזמנים הללו שבימי חייו, ועל שום כך זכה למה שזכה.

ישראל והעמים - אש ומים

באופן אחר מפרש הגה"ק המהרש"ם מברעזאן זצ"ל בספרו 'תכלת מרדכי', על פי דברי רבינו המהר"ל זיע"א ב'נצח ישראל' (פרק כה) כי אין לך שני ניגודים בעולם כמים ואש, אשר אינם יכולים לדור בכפיפה אחת, אלא בא זה ומבטל את זה. אולם חילוק יש ביניהם, כי כאשר מקרבים את האש והמים זה לזה, המים גוברים על האש ומכבים אותה, אולם כאשר האש עומדת מרחוק - אזי היא מחממת את המים ומייבשת אותם לגמרי, ואם המים נתונים בתוך תבשיל או מאפה - בא כח האש בתוך התנור או תחת הקדיירה ומייבש את המים, ובזה הוא מתקן אותם לאכילה.

והנה ישראל נמשלו בהרבה מקומות לאש, 'וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ' (עובדיה א יח). ואילו אומות העולם נמשלו בכל מקום למים, כגון בפסוק (שיר השירים ח ז) 'מִיַּם רַבִּים לֹא יוֹכְלוּ לִכְבּוֹת אֶת הָאֵהָבָה', ועוד. ותכונת ישראל לעומת אומות העולם ממש כתכונת האש והמים. כי אם ישראל עומדים מרוחק, אזי הם גוברים ומתקנים, אולם אם מתקרבים הם אצל האומות ולומדים ממעשיהם - הללו גוברים עליהם ומכבים אותם.

זהו שראה אברהם אבינו את שלושת האבות ניצבים עליו, דהיינו שהכיר וראה למולו את שלושת היסודות האמורים.

לבושי המלאכים רומזים למידות האבות

ומעתה, אחר שנודע כי שלושת האנשים - שלושה מלאכים הם, מיכאל גבריאל ורפאל, נבין על פי דרכנו כי גם שלושה מלאכים אלו מרמזים על שלוש בחינות אלו של תורה ועבודה וגמילות חסדים.

ה'סדקי' - אופה הלחם הזן את הבריות, רומז למידת החסד של אברהם אבינו, כנגד המלאך רפאל שבא כדי לרפאותו, שכן כאמור רפואה באה מכח מידת החסד והכנסת אורחים, כי 'אורח' הוא אור ח'.

'נווטי' המנהיג את הספינה רומז למלאך מיכאל, כי אמרו חז"ל (מנחות קי) שמכאל שר הגדול עומד בשמים ומקריב קרבנות על גבי המזבח, ובתוספות שם (ד"ה 'מיכאל') הביאו מן המדרש (ראה במדבר רבה יב יב) כי אלו נשמותיהן של ישראל. וה'ים' שבו מנהיג הנווט את הספינה רומז על בית המקדש, כמו שנאמר (ויאל ב כ) 'אֶת פְּנֵי אֵל הָיִם הִשְׁדָּמְנִי וְסָפֹר אֶל הָיִם הָאֲחֻרָּן', ודרשו חז"ל (סוכה נב) פסוק זה על היצר הרע, וז"ל: "את פניו אל הים הקדמוני - שנתן עיניו במקדש ראשון והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו; וסופו אל הים האחרון - שנתן עיניו במקדש שני והחריבו, והרג תלמידי חכמים שבו". נמצא שהנהגת הים רמז היא לעבודת הקרבנות, כמידתו של יצחק אבינו - עמוד העבודה.

ואילו ה'ערב' רומז למלאך גבריאל הממונה על האש, כי תורה נמשלה לאש, ו'ערב' הוא לשון 'עורב', שהוא רמז ללומדי התורה, כמו שאמרו חז"ל (עירובין כא:) על הפסוק (שיר השירים ה יא) 'שְׁחֹרֹת קְעוֹרֶב': "במי אתה מוצאן - במי שמשכים ומעריב עליהן לבית המדרש. רבה אמר, במי שמשחיר פניו עליהן כעורב. רבא אמר, במי שמשכים עצמו אכזרי על בניו ועל בני ביתו כעורב". כי כך היא דרכה של תורה, שלא יחוש אדם לא על עצמו ולא על משפחתו אלא ידבק באש התורה בלי לדעת שום דבר מלבדה וחושך ממנה.

נמצא כי שלושת הלבושים בהם נתלבשו מלאכי מעלה, באו לרמז על שלושת מידות האבות הקדושים - תורה ועבודה וגמילות חסדים.

חסד לאומים חטאת

והנה, אם נבקש לחבר יחד את כל הפירושים האמורים כאן, נראה כי לכולי עלמא באה כאן לידי ביטוי בעיקר מידתו של אברהם אבינו, לגמול חסד עם כל אדם ובכל מצב, גם עם השפלים ביותר. ודבר נאה כתוב בזה ב'פני מנחם' (וירא תשנ"ו), כי גם ישמעאל זכה למידת החסד כפי שהבאנו מ'פרקי דרבי אליעזר', לפי שהובטח לו לאברהם אבינו עליו (בראשית יח כ) 'וְנָתַתִּי לְגוֹי גָדוֹל', אלא שטעה ב'דרכו, משום שגדול עוד קודם שנוספה האות ה' לאברהם אבינו. ואמנם גדול היה בהכנסת אורחים, שהרי גם כאן בפרשה כאשר באו המלאכים נאמר (שם יח ז) 'וַיִּתֵּן אֵל הַנֶּזֶר וַיִּמְהַר לְעֲשׂוֹת אוֹתוֹ', ואמרו חז"ל (בראשית רבה מח יג, הובא ברש"י שם) כי הנער זהו ישמעאל, וציווהו אברהם לעשות כן כדי לחנכו במצוות. ומשום כך גם בדורות הבאים שמרו בניו אחריו על מנהג הכנסת אורחים. אך מכל מקום הכנסת אורחים רעה היא, כי ישמעאל עצמו היה עסוק בשלוש עבירות חמורות, ולא לחינם ביקשה שרה אימנו מאת אברהם אבינו כי ישלחנו מביתו, כמו שנאמר (בראשית כא ט) 'וַיִּתֵּן אֶת הַיָּלָד בְּיָד הָעֶבְרָיָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחָק', ודרשו חז"ל כי היה עוסק בעבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים. ורק יצחק אבינו היה זה שהמשיך באמת את דרכו של אברהם.

מילה פריעה ומציצה

והנה מובא בשם הרה"ק רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצא זיע"א, כי שלושת המלאכים נבראו משלושת חלקי מצוות ברית המילה שקיים אברהם, שהם החיתוך, הפריעה והמציצה. כי חיתוך הערלה הוא הפרשת הרע, וכנגד זה בא המלאך גבריאל והפך את סדום ואיבד את הרע שבעולם. הפריעה היא גילוי הברית, וכנגד זה באה הבשורה המחודשת והגילוי על לידת יצחק, ומציצה באה לרפואה, וכנגדה בא רפאל לרפא את אברהם. אמור מעתה, כי מלאך אחד בא להילחם בתכלית הרוע שבעולם, באויב האנושות המשחית את הארץ, אלו אנשי סדום שכל כולם חומריות וארציות - זו היא בחינת ארץ. מלאך אחד בא לרפא את אברהם אבינו, שחסדו עולה עד לשמים, וממקום זה - נולד יצחק אבינו, כפי שבישר המלאך השלישי.

מלך במשפט יעמיד ארץ

והנה, בספה"ק 'דגל מחנה אפרים' (פרשת צו), כתב, כי כאשר העולם מתנהל במידת החסד, אזי לא חסר בעולם דבר, ואין הבחנה בין צדיק לרשע, בין עובד אלקים לאשר לא עבדו, כי הכל נוטלים חלקם בשווה. אמנם בשעת מידת הדין אין קיום לעולם כלל, ואינו יכול לעמוד. אך עיקר קיום העולם הוא במידה האמצעית - מידת המשפט, מלך במשפט יעמיד ארץ, אשר בה זוכים הצדיקים ומפסידים הרשעים, וזהו מיזוג בין מידות החסד והדין. כי אין העולם יכול להתקיים רק על פי מעשי הצדיקים, ובוודאי גם לא לפי מעשי הרשעים.

את ההנהגות הללו באו המלאכים ללמד לאברהם אבינו, וכפי שביארנו בדברי הזהר הקדוש, כי שלושת המלאכים באו בדמות שלושת האבות, רמז לחסד גבורה ותפארת. רפאל חסד, גבורה בגבריאל, ותפארת במיכאל.

תכלית ביאת המלאכים

הנה כי כן, המלאך מיכאל הבא לבשר את שרה על החיים החדשים העומדים לצאת ממנה, הוא גם שהציל את לוט - ועמו את דוד מלך ישראל ואת מלך המשיח. זו היא מידת התפארת המשפיעה אל המלכות. רפאל בא לרפא את אברהם, כנגד מידת החסד, שהיא באה מהמציצה, אך היא לבדה אינה יכולה להנהיג העולם. גבריאל הופך את סדום ועוקר את הרע, כנגד מידת הגבורה, הבאה מחיתוך הערלה, והיא בחינת מיצוי הדין, ואף היא לבדה אינה יכולה להנהיג. ואילו מיכאל, בא לבשר את שרה ולהציל את לוט גם יחד, וזוהי מידת התפארת המשפיעה אל המלכות. כי על אף שיצחק הוא מידת הגבורה, הרי שעצם הבשורה על כך שיבוא משרה יש בו הנהגה מרוככת של תפארת (ראה שם משמאל לך לך תרע"ו, והארכנו בזה במאמר לפרשת לך לך) ולכן מיצחק יצא יעקב - האוחז במידת התפארת, כי מן המקום של הגבורה יש המשך במידת התפארת.

ב. ים מדבר וישוב - שלושת האבות והמלאכים

שלושת המלאכים - כנגד שלושה אבות

ואם מבקשים אנו ללמוד באופן ברור ועמוק את תכלית ביאת המלאכים בדמות שלושת הספירות, חסד גבורה ותפארת, נוכל למצוא את מבוקשנו בדברי רבינו צדוק הכהן מלובלין זיע"א (פרי צדיק פרשת וירא אות ד), אשר אמנם יש בדבריו כמה שינויים ובענין תפקידי המלאכים, אולם עיקר דבריו - על פי הדרך הנלמדת כאן הם אמורים. וכתב שם, כי שלוש מדרגות יש באדם, נפש רוח ונשמה. נפש באה מעולם העשיה, רוח מעולם היצירה - הוא עולם המלאכים, ונשמה מעולם הבריאה. נמצא שכל אדם יש בו בחינת מלאך

מצד הרוח. על כן שלושת המלאכים מרמזים על שלושת האבות, כיון שהם בחינת הרוח שלהם.

ועתה מפרש רבינו, כי המלאך שבא לבשר את שרה, הוא מלאכו של אברהם אבינו. אך המלאך שבא להפוך את סדום הוא מלאכו של יצחק אבינו, שהיה מידת אש דקדושה. וכשבא הזמן שיוולד יצחק בעולם התחילה המשכת אש הקדושה בעולם, ואש זו עצמה הפכה את סדום. והפרכת סדום היתה בפסח, כשנתבשרה שרה שיוולד יצחק. וזה שאומרים (בהגדה של פסח) 'זועמו סדומים ולוהטו באש בפסח' - באש של הפסח עצמו נשרפו, כי בפסח נולד יצחק, ובאותו פסח בישרו 'ענת חיה' וגו' על לידתו. וגבריאל הוא האש שלמעלה מצד הגבורה, כמו שאמרו (פסחים ק"ח). שהוא שר של אש. אכן המלאך רפאל הוא שבא לרפא את אברהם, והוא שהלך להציל את לוט. [כאן נוקט רבינו את שיטת המדרש (בראשית רבה נ ב), ואנו למעלה פירשנו על פי דברי הגמרא (בבא מציעא פ"ה) הנוקטת שמיכאל שבישר לשרה הוא שהלך אחר כך להציל את לוט]. זהו מלאכו של יעקב אבינו. כי כאמור, תכלית הצלת לוט היתה בעבור דוד המלך העתידי לצאת מחלציו, ודבר זה מרומז ביעקב אבינו שמידתו אמת, שהוא החיות של הקדושה שקיימת לעד בזרעו בלא הפסק. ויעקב אבינו ע"ה לא מת, שמצד מידתו קיים לעד. וגם בזרעו יש נקודת אמת הקיימת לעד, כי כל ישראל יש להם חלק לעולם

מלאך אחד בא להילחם בתכלית הרע שבעולם, באויב האנושות המשחית את הארץ, אלו אנשי סדום שכל כולם חומריות וארציות - זו היא בחינת ארץ. מלאך אחד בא לרפא את אברהם אבינו, שחסדו עולה עד לשמים. וממקום זה - נולד יצחק אבינו, כפי שבישר המלאך השלישי

הבא, ואותה החיות שאין לה הפסק 'לא מת'. ודבר זה יתגלה על ידי משיח בן דוד, ודוד מלך ישראל חי וקיים, כמו שנאמר (יחזקאל לז כה) 'ודוד עבדי נשיא להם לעולם', ואז יבולע המות לנצח, ותתקיים הקדושה בעולם לגמרי במדרגת חיות של דוד המלך ע"ה שהוא המשיח.

שלושת חלקי העולם והמלאכים שכנגדם

עתה מביא רבינו את דברי המדרש, כי נדמו המלאכים ל'סדקי נווטי וערבי'. ומבאר כי בדמויות אלו נרמז מצבו האמיתי והראוי של העולם כולו, כאשר הוא עומד על מתכונתו ובקדושתו. כי הנה אמרו חז"ל (פסחים צד.) כי מידת העולם כולו היא ששת אלפים פרסאות. ובתוספות (שם ד"ה 'כל') הביאו מדברי המדרש (ראה בראשית רבתי פרשת בראשית) שהעולם מחולק לשליש ים שלישי מדבר ושליש ישוב. [וודאי אין הכוונה כאן למידה גשמית, אלא התבוננות רוחנית במהות העולם ותבניתו].

והנה עוד אמרו בגמרא (חולין צא:) כי מידת כל מלאך היא אלפיים פרסאות. נמצא כי כל אחד משלושת המלאכים מכוון כנגד שלישי העולם, ויש לנו לסדרם כחלוקה זו האמורה, ים מדבר וישוב.

אברהם אבינו - שלישי ישוב

מעתה יש לפרש, כי הנראה בדמות 'סדקי' - מוכר לחם, רומז על שלישי הישוב שבעולם, כי חיי יושבי הארץ תלויים באכילת הפת. ומכוון הדבר כנגד אברהם אבינו, שהשתמש בצורך הבריות לפת כדי

לקרוב תחת כנפי השכינה, ולפרסם את אמונת ה' בעולם, על ידי שהאכיל לחם לעוברים ושבים. ידוע עד כמה גורמת תאוות האכילה לנזקים רעים כאשר משתמשים בה להיפך הקדושה, באכילת תאוה וזלילה לתיאבון, "פן תאכל ושבעת - ושכחת" (ראה דברים ח יב-יד), וכן דרשו חז"ל (ספרי דברים פרשת עקב פיסקא מא טז): "ואכלת ושבעת, השמר לך פן יפתה לבבך", אמר להם הזהרו שמא תמרדו במקום, שאין אדם מורד במקום אלא מתוך שובע". אולם אברהם אבינו נטע אשל בבאר שבע, לאכילה ושתייה לינה ולויה, וכל זאת רק למי שהואיל לברך לה' יתברך, וכל המסרב היה משלם בכפל כפליים, וכך הודו הכל ושבחו למי שאמר והיה העולם.

וכך דרשו חז"ל (בראשית רבה נט, ח) על הפסוק (בראשית כד ג) 'וַאֲשֶׁבֶּינָה בָּהּ אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם וְאֱלֹקֵי הָאָרֶץ': "אמר רבי פינחס, עד שלא הודעתיו אותו לבריותיו - אלקי השמים, וכיון שהודעתיו אותו לבריותיו - אלקי הארץ". כי אברהם אבינו גילה אלוקותו יתברך גם בארץ מתחת.

יצחק אבינו - שלישי מדבר

כנגד שלישי המדבר בעולם, הגיע מלאך אחד בדמות ערבי, שכן דרכן של ישמעאלים להיות שוכני אהלים במדבריות. וכנגד הערביים הפראים הללו, ישמעאל פרא אדם, אשר כל מהותם היא מהות הפראות שאינה מן הישוב, ואינם מיושבים בשום מקום באורח קבע, רק חודש כאן וחודש כאן, ראה הקדוש ברוך הוא להעמיד אדם שיעמוד כנגדם מצד הקדושה. שכן אמרו חז"ל (סוכה נב:): "אמר רב חנא בר אבא, אמרי בי רב, ארבעה מתחרט עליהן הקדוש ברוך הוא שבראם, ואלו הן, גלות, כשדים, וישמעאלים, ויצר הרע וכו', ישמעאלים - דכתיב 'ישליו אהלים לשודדים ובטוחות למרגיזי א-ל' לאשר הביא אלוק בידו". כי יושבי אוהלים הם במדבר, ושודדים את העוברים ושבים, וכן מפקיר עצמו הישמעאלי כמדבר למלאות תאוותיו וחמדות רעות. אין להם כל תרבות של כבוד כלל.

כנגד ההפקרות שמצד הרע, בא יצחק אבינו והכניס את ההפקר והמדבר לצד הקדושה. כי יצחק אבינו שמידתו גבורה, בא כנגד התורה שבכתב שניתנה בגבורה ובאש, ועליה נאמר (דברים לג ב) 'אֵשׁ דָּת לְמוֹ'. והתורה ניתנה במדבר, שמרמז שאין התורה מתקיימת אלא במי שמשלים עצמו הפקר כמדבר (ראה במדבר רבה א, ז). והיינו שמקדש עצמו ומפריש עצמו מתאוות וחמדות העולם הזה. וכמו שאמרו במדרש (ראה תנא דבי אליהו רבה פרק כ"ה, הובא בתוספות כתובות קד. ד"ה לא): "עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו". ועל כך נאמר ביצחק (בראשית כד סג) "והוא יושב בארץ הנגב", שהיה מנוגב מתאוות וחמדות עולם הזה, ועל כן הוא שיכול לעמוד כנגד ישמעאל.

יעקב אבינו - שלישי ים

המלאך השלישי נראה היה כ'נווטי' המנהיג את הספינה בים, והוא כנגד שלישי ים. והוא כנגד יעקב אבינו ע"ה, עמוד התורה - ובפרט התורה שבעל פה, אשר ארוכה מארץ מידה ורחבה מני ים (איוב יא ט). ועיקר מלחמתו של יעקב אבינו היא כנגד עשו אחיו הרשע, אשר רשעתו מכסה את הארץ כמים לים מכסים, וכפי שדרשו חז"ל (בראשית רבה ב ד): "על פני תהום" - זה גלות ממלכת הרשעה שאין להם חקר כמו התהום, מה התהום הזה אין לו חקר, אף הרשעים כן". מלכות הרשעה - ממלכת רומי היא, בני עשו אשר אמנם בני תרבות הם, אולם תרבותם - תרבות אנשים חטאים, וכנגדו בא יעקב אבינו בכח הדעת, כי מול התהום העצום של בני עשו תוכל לגבור רק הדעת דקדושה, כח התורה שבעל פה, וכמו שנאמר (ישעיה יא ט) "כי מְלֹאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת ה' פְּמִים לַיִם מְקַסִּים". כי על

והנוגע לנו למעשה בכל זה, הוא בעסק התורה הקדושה, אשר היא חיינו ואורך ימינו, ורק בה ועל ידה מתקיים העולם, והיא בחינת 'נוטי' - כח הנהגת הספינה בתוך הים הסוער, על ידי התורה שבעל פה.

שלושת חלקי התורה

והנה רבינו **צדוק הכהן מלובלין זיע"א**, טווה את מאמרו הנזכר מתוך מה שמחלק (שם אות א) בין שלושה חלקי התורה - תורה שבכתב, תורה שבעל פה, ותורתו של משיח. ושלושה חלקים אלו שייכים לחלוקה הנזכרת בין ים ומדבר וישוב. כי התורה שבכתב ניתנה בהר סיני למי שמשים עצמו כמדבר. התורה שבעל פה עיקר הזכייה לה היא בארץ ישראל, שהיא עיקר הישוב. ותורתו של משיח דומה לים, והיא הכוללת את כל תורת הסוד, הקבלה ופנימיות התורה והחסידות. אלו הם 'מבועי דחכמתא' שהזכיר **הזוהר הקדוש** (ח"ב נה); וכפי שאמרו (שם **ברעיא מהימנא** ח"ג קכד): "ובגין דעתידין ישראל למטעם מאילנא דחיי דאיהו האי ספר הזהר יפקון ביה מן גלותא ברחמי [ומשום שעתידים ישראל לטעום מעץ החיים שהוא ספר הזהר, יצאו בו מן הגלות ברחמים". זו היא תורתו של יעקב אבינו אשר ביקש לגלות לבניו בסוד אחרית הימים.

הרה"ק בעל המנחת אלעזר זיע"א כותב (דברי תורה ח"א סימן י"ט) בשם זקנו **הרה"ק הבני יששכר זיע"א**, כי הטעם שיש ללמוד גמרא בכל יום קודם התפילה, הוא מפני ש'גמרא' ראשי תיבות 'גבריאל מיכאל רפאל אוריאל', ועל ידי זה מעלים המלאכים הקדושים את תפילתו לפני כסא הכבוד.

אלו הם המלאכים הקדושים הנזכרים כאן, הרומזים אל כל חלקי התורה הקדושה.

"יעסוק בתורה ובנמילות חסדים"

ואם מבקשים אנו את חלקנו בעולם המעשה, עלינו לפעול בתורה עבודה וגמילות חסדים המכוונים כנגד חסד גבורה ותפארת, רפאל גבריאל ומיכאל, כי 'מה יעשה אדם וינצל מחבלי משיח - יעסוק בתורה ובגמילות חסדים' (ראה **סנהדרין** צח). הרי כאן דברים ברורים, ואין צורך לבקש דבר אחר חוץ מזה, אלא ללמוד יותר תורה, להתחזק יותר בעבודה, ולגמול חסד ולהכניס אורחים. רגילים ה'עולם' לבקש אחר חידושים, לעסוק בסגולות שלא נודעו עד הנה, אך אין אנו צריכים לחידושים - אלא לחיזוקים.

ולא לחינם פקדה צרה גדולה את ישראל ביום שמחת תורה, כי העיקר הוא להתחזק בלימוד התורה.

כאשר ישראל מרוממים עצמם, יכולים לפעול במידת החסד, לדבק עצמם בעליונים ולזכות לחיבור וייחוד עליון, במידת התפארת הממזגת את כל הכוחות יחד לשלימות נפלאה ומפוארת. כי כפי שנתבאר למעלה, אם יהיה רק דין לרשעים - לא יקיים העולם, ואם יהיה רק חסד לצדיקים גם כן לא יתקיים העולם. אך מיזוג חסד וגבורה מקיים את העולם.

גדול יום הגשמים מתחית המתים, כי תחית המתים לצדיקים לבדם נועדה, אך ירידת הגשמים היא לצדיקים ולרשעים (ראה **תענית** ז). ועל כן (שם) 'גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה' - המאחדת את כל חלקי הבריאה.

ובוודאי כל הצער והייסורים שסבלנו ביום שמחת תורה, די היה בהם לכפר על ישראל, ועל ידי זה נזכה לשמחה הגדולה בשוב ה' שבות עמו, ובא לציון גואל במהרה בימינו.

ז"ל **ח'ר'ב' ת'ח'י' ו'א'ת' א'ח'י' ת'ע'ב'ד' ו'ה'י'ה' כ'א'ש'ר ת'ר'יד ו'פ'ר'ק'ת' ע'ל'ו מ'ע'ל צ'א'ר'ב'**, על כן כאשר ירדו ישראל ממעלתם בא מלאכו של יצחק ונתן כח לבני עשו. אך באמת עיקר המלחמה בו נעשית על ידי יעקב ובניו, בכח התורה שבעל פה.

מעשי אבות סימן לבנים

עתה יש לנו לעמוד ולהבין כיצד נוגע הדבר לעבודתנו, שהרי המלאכים באו אל אברהם אבינו, ומה נלמד אנחנו מזה?

אכן יש לידע, כי המלאכים כולם נוצרים מכח מעשי בני אדם, ואדם העושה מעשה טוב נברא לו מלאך טוב, וכפי שנתבאר מדברי הרה"ק מאוסטרובצא. אך באמת המלאכים גם מלאכי מעלה ומשמתי עליון הם, מיכאל גבריאל ורפאל המשמשים לפניו יתברך במרום, ובאו אל אברהם על שם העתיד, להוריד לארץ את שלושת המידות הכוללות, חסד גבורה ותפארת.

והנה אמרו חז"ל (**בראשית** רבה מח י) שכל מה שנתן אברהם אבינו לפני המלאכים זכה לבניו אחריו שקיבלו גם הם במדבר מאת ה' כיצא בזה, ומלבד זה קיבלו כיצא בזה כאשר נחלו את ארץ ישראל, ועוד עתידים לקבל מעין זה לעתיד לבוא. וז"ל: **"י'ק'ח נ'א מ'ע'ט מ'ים'**, רבי אלעזר בשם רבי סימאי אמר, אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אתה אמרת **'ק'ח נ'א מ'ע'ט מ'ים'**, חייך שאני פורע לבניך במדבר ובשיבו ולעתיד לבוא, הדא הוא דכתיב (במדבר כא ז) **'א'ז י'ש'ר י'ש'ר'א'ל א'ת ה'ש'י'כ'ה ה'ז'א'ת ע'ל'י ב'א'ר ע'נ'ו ל'ה'**, הרי במדבר. בארץ כנען מנין, (דברים ח ז) **'א'ר'ץ נ'ח'ל מ'ים ע'י'נ'ת ו'ת'ה'מ'ת י'צ'א'ים ב'ב'ק'ע'ה ו'ב'ה'ר'.**

המלאכים הם סמל לשלושת חלקי העולם - ים מדבר וישוב, וכנגדם פרע הקדוש ברוך הוא לבני ישראל במדבר בארץ ולעתיד לבוא

לעתיד לבוא מנין, תלמוד לומר (זכריה יד ח) **'ב'יום ההוא י'צ'או מ'ים ח'יים מ'י'רו'ש'ל'ם'** "וכו', והאריכו שם חז"ל בדוגמאות.

הרי כאן ממש הדברים האמורים כאן, כי המלאכים הם סמל לשלושת חלקי העולם - ים מדבר וישוב, וכנגדם פרע הקדוש ברוך הוא לבני ישראל בחינת בארץ ולעתיד לבוא. העתיד לבוא הוא בחינת ה'ים', כי יעקב ובניו שייכים לגאולה, הוא אשר ביקש לגלות לבניו 'את אשר יקרה אתכם באחרית הימים' (ראה **בראשית** מט א), 'ימים' דומה ל'ים', ורק בני ישראל זוכים לגאולה, אחר כל העמל והטורח שעמלו אברהם ויצחק בעבור בניהם אחריהם.

אברהם קירב את הכל - ובניו מתקרבים בזכותו

זכה אברהם אבינו בעבודתו לכך שיוכל כל אחד מישראל להתקרב לשכינה, בכל המצבים והדרגות, שהרי גם אברהם לא פשפש בציציותיהם של אורחיו, וקיבל לביתו אל הסדקי והנוטי והערבי כמות שהם, עם היותם נדמים לעובדי עבודה זרה, ועל כן זכה כי גם אם יהיה בו ישראל במקום ירד ביותר, עדיין יהיה ראוי לקרבו ולחברו אל הקדושה, במידתו של יעקב המחברת שמים וארץ, חסד וגבורה.

וזהו עומק מה שאמר הקדוש ברוך הוא לאברהם, **'חייך אני פורע לבניך במדבר ב'ישוב ולעתיד לבוא'**, כי בין אם יהיו בניו ראויים, בבחינת ישוב, ובין אם יהיו בשפל המדרגה, בבחינת 'מדבר', יזכו לגאולה שבבחינת 'ים' לעתיד לבוא, במידה כנגד מידה כנגד עמלו של אברהם.

ידי מידת הדעת מתכסה כל הגוף בקדושה ותורה. כי דעת היינו שמחבר חכמת המוח עם בינת הלב, ונעשה כל הגוף מלא קדושה, כמו שהיה מתכסה כולו תחת המים.

תיקון הקדושה - על ידי ביעור הפסולת מן הבית

מדברי ה'פרי צדיק' לומדים אנו דבר נפלא. כי ידוע שישמעאל יצא מאברהם אבינו, והוא פסולת מידת החסד, שלקחה לצד הרע, וכן עשו שיצא מיצחק אבינו הוא פסולת הגבורה והדינים הקשים, ועל כן יצא כולו אדמוני, משורש הגבורה והאש. אולם כאן למדנו, כי לבסוף מיהו הנלחם בישמעאל? יצחק אבינו, ולא אברהם. וכן בעשו אין יצחק נלחם אלא יעקב. כי יצחק שהוא אחיו של ישמעאל, מוציא אותו לחוץ ונותן לבדו הירש את אברהם, ובה נודע כי רק יצחק לבדו הוא המלמד את הדרך הנכונה לקיום הבריאה בדרכו של אברהם, עם היותו אוחד במידת הגבורה. ובדומה לזה, יעקב אבינו הוא שהוציא את עשו מן הכלל, ונלחם בו שלא יירש את מידת הגבורה של יצחק, כי הגבורה האמיתית היא רק מה שהנחיל יעקב אבינו.

תיקון הארץ בהכנסת אורחים

ונראה להוסיף עוד בשייכות כל אחד משלושת האבות לים יבשה ומדבר. כי אברהם אבינו היו לו נסיונות רבים בענין הארץ, בתחילה נאמר לו (**בראשית** יב א) **'ל'ך ל'ך מ'א'ר'צ'ך ו'ג'ר' א'ל ה'א'ר'ץ א'ש'ר א'ר'צ'ך'**, ולאחר מכן נאמר לו בהבטחה (שם יג טז) **'ו'ש'מ'ת'י א'ת ז'ר'ע'ך כ'ע'פ'ר ה'א'ר'ץ'**, הרי כאן אחיזה ברורה בארץ וביבשה. ומהו תפקידו של אדם הנתון ביבשה? **'ב'ז'ע'ת א'פ'י'ך ת'א'כ'ל ל'ח'ם ע'ד ש'ו'ב'ך א'ל ה'א'ד'מ'ה'** (שם ג ט), זו היא הגזירה שנגזרה על כל באי העולם, לתקן את האדמה אשר לקתה בחטא אדם הראשון, ובתיקון זה החל אברהם אבינו כאשר לימד לכל כי יש מנהיג לבירה, עד שעל ידו נקרא ה' **'אלקי הארץ'**, ולא רק **'אלקי השמים'**. וכפי שהביא **רש"י** (**בראשית** כד ז) שאמר לו אברהם לאליעזר: **"עכשיו הוא אלקי השמים ואלקי הארץ, שהרגלתינו בפי הבריות, אבל כשלקחני מבית אבי היה אלקי השמים ולא אלקי הארץ, שלא היו באי עולם מכירים בו, ושמו לא היה רגיל בארץ"**. אברהם אבינו חיבר את השמים עם הארץ, ונעשה ה' **'אלוקי השמים והארץ'**.

תיקון המדבר בגבורה דקדושה

לאחר מכן נערכה מלחמה על המדבר, אשר לשם שלח אברהם את ישמעאל כדי להרחיקו מעל יצחק בנו, ואכן ישב ישמעאל במדבר פארן עם אשתו אשר לקחה לו הגר אמו מארץ מצרים, ועתה הוצרך יצחק להילחם כנגד כחו של ישמעאל המשתמש בכח המדבר לרעה, ויצחק המפקיר עצמו על דברי תורה כמדבר, הוא שיתקן את שליש המדבר שבעולם.

תיקון הים בתורה שבעל פה

לבסוף יש לתקן את כח הים, הוא כחו של עשו הרשע. וכמו שאמרו חז"ל (**שבת** נו:): **"אמר רב יהודה אמר שמואל, בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים, ועלה בו שירטון, ועליו נבנה כרך גדול של רומי"**. כחו של עשו בים הוא נעוץ, ומייבשו לתועלתו, ואילו תפקידם של בני ישראל הוא למנוע את אחיזתם בים הגדול, בתורה הקדושה הרחבה מני ים.

ואמנם המלאך גבריאל שנעץ קנה בים, הוא שהפך את סדום, והוא מלאך האש והגבורה שהיא מידת יצחק, אך באמת יצחק הוא שאמר לעשו (**בראשית**

א. וכפי שנתבאר למעלה, גבריאל מיכאל ורפאל המלאכים שנגלו לאברהם וכוחותיהם מכוונים כנגד שלושת האבות ויש להוסיף, שהמלאך אוריאל הוא כנגד דוד המלך רגל רביעית במרכבה, ועל כן ממאודע יצא המלאכים לסדום ושם צמח אורו של דוד המלך כמבואר למעלה באריכות. וזהו שנאמר (תהלים כז א) **'ל'דוד ה'** אורי, ה' אורי - אורי א"ל.